

MUSIQUES D'AVUI

2009

2010

Marc Egea
L'orquestra circular
La viola de roda: tradició i modernitat

Fundació Joan Miró Barcelona

Pere Pratdesaba

Conversa amb Marc Egea

Quan comences a interessar-te per la música i quina és la teva formació musical?

De molt petit m'agradava molt estar tocant a totes hores. Des d'aleshores he anat aprenent música i continuaré aprenent-ne fins que em mori o me'n cansi. L'ofici el vaig aprenent constantment, gràcies als col·legues músics, gràcies a les boníssimes gravacions i edicions que tenim al nostre abast i gràcies als bons mestres. Sí, crec que l'ofici de músic s'aprèn al llarg de tota la vida.

Amb quin instrument et vas iniciar en el món de la música i quins instruments toques?

El meu primer instrument de debò va ser una flauta de bec que em va regalar el meu pare quan era molt petit (devia tenir quatre o cinc anys). Vaig preguntar a l'escola quan s'ha aprenia a tocar la flauta, i em van dir que quan tindria vuit anys.

Encara faltava molt! Aleshores ma mare me la va guardar fins que tingués vuit anys. Jo sabia on la guardava, i quan ningú no em sentia, agafava la flauta i tocava. Quan va ser el moment d'aprendre a tocar la flauta a l'escola, jo ja en sabia una mica.

Però vaig començar amb el flabiol i la guitarra. Actualment uso la guitarra i el piano per compondre i arranjar i toco, com a primer instrument, la viola de roda. Però, a part de diverses flautes, toco també el flabiol i el taragot (una mena de saxo soprano de fusta que es toca a Transilvània), les guimbardes i diversos instruments de percussió.

Com et va influir Valentin Clastrier?

Quan tenia vint anys em vaig enamorar perdudament de la viola de roda. En vaig encarregar una a en Sedo Garcia. Molt abans de tenir-la, un amic em va deixar

un CD amb música de Valentin Clastrier. Em va fascinar tant, que volia seguir les seves passes un cop tingués el meu instrument. El vaig trobar original, virtuós, innovador, però per sobre de tot provocador i iconoclasta. Encara, després de quinze anys, el considero un dels meus principals mestres, no només pel que fa a la viola de roda, sinó també per la seva concepció de la música. Ell és el pare de la viola de roda contemporània i n'ha fet un instrument apte per a qualsevol estil musical.

També vas estudiar filosofia. Són dues esferes diferents de coneixement, la música i la filosofia, o penses que són complementàries?

Crec que totes les esferes del coneixement són complementàries si les pots concebre des d'una òptica oberta. A mi la filosofia m'ha ensenyat a entendre la música d'una manera determinada. En el fons, quan faig música m'agrada de filosofar i quan filosofo m'agrada de fer música. És com si de vegades la música sorgís de la filosofia, o d'una filosofia determinada. D'altra banda, tot coneixement o forma artística és útil quan es tracta d'intentar entendre el món. A mi em serveixen la música i la filosofia. M'estimo les dues disciplines, però professionalment em dedico a la música.

A tot l'Estat espanyol, quants músics deuen de tocar, avui, la viola de roda? Pots esmentar algun músic solista o grup conegut de tothom que la inclogui en el seu repertori?

No sé quants violistes de roda hi ha a l'Estat espanyol. N'hi ha molts i cada vegada més. I cada cop hi ha més luthiers que en construeixen. A mi m'agrada molt com toquen l'Adrià Grandia i en Germán

Díaz. La toquen a "Electric Consort" i a "Oh Trio", respectivament, entre d'altres formacions.

Dels claustres i els cors dels monestirs medievals a part integrant de l'atrezzo dels captaires cecs del Segle d'Or, la viola de roda acabà convertint-se gairebé en peça de museu. De sobte, quan ja semblava que només els musicòlegs i un grapat de nostàlgics de la tradició folklòrica s'hi interessaven, resulta que reapareix amb una nova vitalitat.

Bé, això no és del tot cert, o almenys no ho és en determinades zones. A França, la viola de roda ha sobreviscut en les músiques populars de quatre regions concretes: el Berry, el Borbonès, Alvèrnia i el Llemosí. A Hongria, des que s'hi va introduir, cap al segle XVI, també ha sobreviscut (la variant que ells anomenen "tékeró") en el folklore musical del país. És a Galícia on més sentit té aquesta pregunta. Allà, no se sap exactament com, hi va aparèixer el que s'anomena "zanfona" (suposo que hi devia ajudar el fet de l'existència de la "symphonia" usada en les *Cantigas* d'Alfons X el Savi), instrument de cecs per excel·lència i que ni tan sols construïen luthiers sinó fusters. A mitjan segle XX, un advocat d'Ourense s'hi interessà quan realment era una peça de museu i la va "ressuscitar". Actualment, allà es toca la viola de roda més a l'estil francès que no pas gallec (amb les característiques de la viola de roda francesa, la més evident és l'ús del "chien" o percussió) i hi ha un renaixement gairebé exagerat gràcies al fet que s'hi havia tocat la "zanfona".

El que passa és que gent com Valentin Clastrier han fet que la viola de roda no sigui un instrument que pertanyi

exclusivament al món de la música antiga o tradicional i que sigui present en altres àmbits musicals, com el jazz o la música contemporània.

Per què un instrument amb tanta història al darrere és pràcticament desconegut?

És desconegut del gran públic, però no de qui estigui relacionat, d'una manera o d'una altra, amb el món de la música. Molts instruments són desconeguts del gran públic fins que algú obté fama amb algun i el dona a conèixer al gran públic (com és el cas de George Harrison amb el sitar o de Jordi Savall amb la viola de gamba). Perquè hem de tenir en compte que per al gran públic també són desconeguts instruments com el saltiri, la dolçaina, la mandola, el bombardí, o fins i tot molts d'usats, més o menys normalment, dins d'una orquestra, com el contrafagot, el corn anglès o el clarinet baix. Si vas per la Rambla de Barcelona preguntant a la gent què és i com és una marimba, usada sovint en una orquestra, ben pocs et sabran respondre correctament.

És cert, però, que la viola de roda tot just es comença a conèixer a Catalunya perquè, fins ara, no era un instrument propi del nostre folklore musical o de la nostra música en general. És un instrument importat. A partir d'ara ja formarà part de l'imaginari musical d'aquí, perquè hi ha cada cop més gent que la toca. Però si vas a algun poble de Berry, tothom sap què és una viola de roda.

És cert que Vivaldi i Haydn, i fins i tot Mozart, van compondre per a aquest instrument?

És cert. La viola de roda té un avi, que és l'"organistrum", usat a partir del segle IX.

El tocaven dos músics, l'un que donava voltes a la maneta i l'altre que estirava cap amunt una mena de registres amb els quals canviaven el to. N'hi ha una representació ben coneguda al Pòrtic de la Glòria de la catedral de Santiago de Compostel·la. El pare de la viola de roda és la "symphonia", un instrument de cos quadrat que ja es feia servir al segle XIII, i en tenim una prova evident en les *Cantigas de Santa María*, d'Alfons X. La "symphonia" ja la tocava un sol músic. Després, durant el Renaixement, la "symphonia" anà evolucionant en el que coneixem per viola de roda. Durant el Barroc era un instrument més o menys de moda i estava present en els mitjans cultes de l'època. Fins i tot a finals del segle XVII hi havia un luthier a Versalles que en construïa. S'usava com a baix continu portàtil que, a més, podia fer melodies. Per tant, compositors com A. Vivaldi van escriure obres per a viola de roda, però també autors no tan coneguts, com N. Chédeville, M. Corette, B. de Boismortier, etc.

Haydn va compondre per a viola de roda i per a "lira organizzata", un instrument força curiós, que és orgue i viola de roda a la vegada. Mozart té una o dues obres de divertiment per a "orgue mecànic", és a dir, per a viola de roda.

Podries explicar-ne, d'una manera sintètica i comprensible, el funcionament?

El funcionament és més senzill del que es pensa. Es tracta d'una roda que frega cordes, com si fos l'arquet d'un violí. En aquest cas, és un arquet infinit. La roda s'acciona per mitjà d'una maneta que fem girar amb la mà dreta. Amb la mà esquerra toquem unes tecles que són les que fan les notes.

La viola de roda té diferents tipus de cordes, i també tecles. Quants instruments diferents ha de dominar l'intèrpret de la viola de roda?

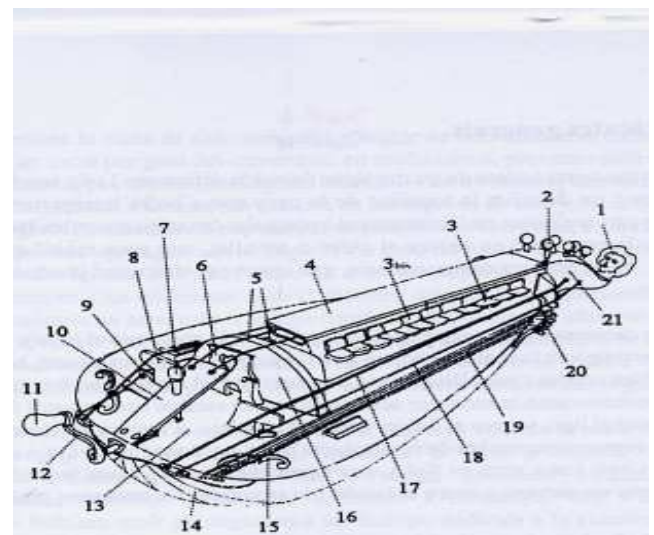
Sí, té tres tipus de cordes: els bordons, que fan el baix continu; les cantores, que fan les notes gràcies a les tecles, i les trompetes que fan la percussió gràcies a una peça que a França anomenen "chien". La percussió funciona fent cops amb la mà dreta quan fem girar la roda. Aquestes tres cordes estan en contacte amb la roda i sonen quan aquesta les frega (poden sonar una o més d'una alhora). Però hi ha també una quarta mena de cordes que s'anomenen "simpàtiques" i que no estan en contacte amb la roda. Sonen per vibració. Aquestes cordes es troben a la majoria d'instruments antics, com la viola d'amore, i d'altres cultures, com el rabab afganès o el sitar indi. L'intèrpret de la viola de roda pot dominar l'instrument sense haver-ne de conèixer cap més. Però, evidentment, com més coneixements musicals tens, molt millor. Crec que sempre és així, quan et dediques a la música.

En plena revolució tecnològica, en un món dominat per l'electrònica i els ordinadors, quines possibilitats de supervivència té un instrument d'aquestes característiques?

La supervivència, crec, no depèn tant de l'instrument com de les persones que l'usen. La viola de roda és un instrument amb moltes possibilitats musicals. Per tant, no crec que hagi d'estar exclosa de l'univers musical, per dir-ho d'alguna manera, a causa de l'electrònica. Hi pot dialogar, amb ella, sense problemes. Precisament és gràcies a genis com Clastrier que un músic com Matthias

Loibner, austríac, fa els seus concerts amb viola de roda acompanyat d'un ordinador portàtil (sense oblidar que Loibner també fa concerts amb la seva "lira organizzata", tocant obres de Haydn). I que alguns luthiers han pensat prototips electrònics o controladors "MIDI" en forma de viola de roda.

Crec que l'electrònica i els mitjans tecnològics són un recurs més per fer música. Però la tecnologia no és una condició indispensable per fer música viva o actual.

Les parts d'una viola de roda
(dibuix de Sedo Garcia)

- 1 cap
- 2 clavilles
- 3 tecles inferiors
- 3 bis tecles superiors
- 4 caixa del teclat
- 5 cordes cantores
- 6 pont de les cantores
- 7 clavilla del tirant
- 8 pont fix de la trompeta
- 9 trompeta
- 10 cordal
- 11 pom de la maneta
- 12 braç de la maneta
- 13 tapa harmònica
- 14 cos
- 15 boca de ressonància
- 16 roda
- 17 bordó baix
- 18 primer bordó
- 19 timbres de simpatia
- 20 clavilles dels timbres
- 21 claviller

És més fàcil experimentar amb un instrument que ha viscut un període de letargia, com és el cas de la viola de roda, que no amb un instrument que ha tingut una existència més normalitzada i és conegut de tothom?

No ho crec. Experimentar sempre és difícil, ho facis com ho facis. Tant si ho fas amb els recursos més avançats com amb instruments més primitius. I crec que això és així en totes les arts, no solament en el terreny de la música. Segons el meu parer, val la pena fer-ho i és necessari, perquè és gràcies a l'experimentació que els éssers humans anem evolucionant. Partint d'aquesta premissa, se'm fa impossible concebre aquest instrument, la viola de roda, sense l'experimentació.

Vaig tenir l'oportunitat d'assistir a la presentació del teu disc *Karagöz & Hacivat*. No coneixia la viola de roda. Va ser una experiència molt reveladora. El so té reminiscències d'altres instruments coneguts de tothom. Vaig pensar en una petita orquestra. Però no era només això; té també una singularitat inexplicable.

De vegades no uso la viola de roda en estat pur, que per si sola ja té un bon ventall de recursos sonors, sinó que, a més, hi utilitzo *loops* i efectes electrònics, a part d'altres instruments, com flautes, petites percussions, etc. Això fa que les possibilitats pròpies de l'instrument s'incrementin fins al punt que l'audiència té la sensació de trobar-se davant d'una petita orquestra. Però el concepte de "petita orquestra" ve donat per les característiques pròpies de la viola de roda, més que no pas pels recursos tecnològics. Des que les seves possibilitats s'han ampliat tant, té sentit anomenar la viola de roda d'aquesta

manera: "petita orquestra" o "orquestra circular", per la roda que gira i gira com un arquet d'infinit. Sí, és cert que els múltiples sons de la viola de roda recorden altres instruments: violí, viola, violoncel, gaita, acordió, harmònica, percussions, instruments ètnics diversos... Això és el que la fa singular.

Quina mena de música escoltes?

Música de tota mena i de tots els estils. M'agrada tota la música sempre que sigui sensual.

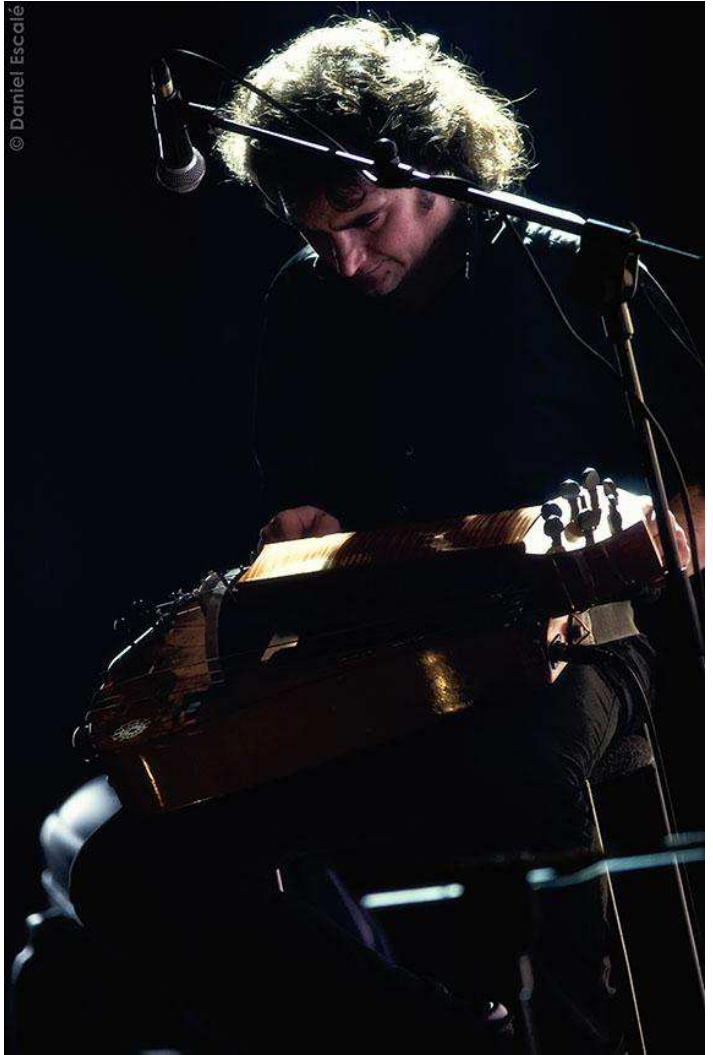
En què consistirà la teva participació en el cicle *Músiques d'avui* de la Fundació Joan Miró?

A transmetre l'amor que sento per aquest instrument. A ensenyar les possibilitats que té. A demostrar que és un instrument del tot viu i contemporani. La meua màxima ambició és, però, intentar fer que els assistents gaudeixin de la viola de roda i de les meves explicacions i que aprenguin tant com puguin.

Marc Egea

(Barcelona, 1973)

Músic i compositor

Estudis de flabiol, guitarra, viola de roda i harmonia. Llicenciat en filosofia.

Inicia la carrera de músic professional l'any 1990 amb el trio Músics de Safeu. Ha col·laborat com a intèrpret en enregistraments de diverses formacions i artistes nacionals i internacionals del món de la música tradicional, ètnica, jazz i experimental, a més d'haver editat diversos discos com a líder i en diversos conjunts.

Actualment, a més d'actuar com a músic solista, és membre fundador de diverses formacions de caire diferent, com el quintet de música medieval "Ventadorn", el quartet d'ethno-jazz "Kaulakau", el quartet de músiques clàssiques del Mediterrani "Adufera" o els duets amb Peter Skuce, Mauricio Molina, Cati Plana, Isabelle Garcia, Germán Díaz, Agustí Fernández, etc. Forma part de la BiB, la Banda d'Improvisadors de Barcelona. Entre les seves composicions hi ha obres per a metall, banda simfònica, música de cambra o cor. També treballa en el món de la dansa contemporània (amb Vika Kleiman), de la literatura (amb Anna Maluquer i la Big Bang Valona, banda fundada i dirigida per ell) i del teatre (amb la companyia "La Font del Vi", entre d'altres).

Dins el marc de la docència, ha estat professor de flabiol i viola de roda al Centre Artesà Tradicionàrius i ha participat en els "Tallers Arrels", de la Generalitat de Catalunya. També ha publicat un mètode per a viola de roda (DINSIC, 2008).

Discografia

El Pont d'Arcalís, *Pirineus*, Discmedi, 2001

Marc Egea, *D'aquí, d'allà i de més enllà*, tecnosaga, 2001

El Pont d'Arcalís, *De lluna vella*, Discmedi, 2002

El Pont d'Arcalís, *Del Pirineu estant*, Discmedi, 2003

Marc Egea i Francesc Ten, *Les ratlles del món*, Audiovisuals de Sarrià, 2003

El Pont d'Arcalís & Ariondassa, *Del Piemont als Pirineus*, Discmedi, 2004

Marc Egea, *Melanocetus*, 2005, Producciones Efímeras

Marc Egea, *Karagöz & Hacivat*, 2005, Gliptoteka Magdala

Marc Egea, *Helionora*, Petxina (netlabel), 2008

Kaulakau, *Bernoiver*, Discmedi, 2008

Marc Egea, *Chuveirinho*, Producciones Efímeras (en preparació)

Marc Egea, *Glimpse*, Luna Flower (netlabel) (en preparació)

Composicions per a diversos grups instrumentals

Exsilium, per a viola de roda i banda simfònica, 2003

Hipàtia, per a quintet de metall, 2004

Les ombres de Java, per a cobla, 2004

Multum in parvo, per a flauta i viola de roda, 2005

Konbeto-San, per a flauta, violí, viola, violoncel i viola de roda, 2005

Neue Liebe, neues leben, per a quatre violes de roda, 2005

Getolims, per a violí, violoncel, baix elèctric, vibràfon i percussió, 2005

Hikari, per a viola, viola de roda i violoncel, 2005

Tot, per a deu violes de roda, 2006

Lumaquel·la, per a psalteri i viola de roda, 2006

Basiations inclementes, per a mezzo soprano i marimba, 2006

Geoscopi, per a tenora i orgue, 2006

Kaulakau, per a 11 instruments, 2008

Hippo the cat, per a 4 flautes, 2008

Azazello, per a 4 flautes, 2008

Three little tinkly music, per a violí i cello, 2008

String Quartets, 2007-2009

La disputa de l'ase (peça teatral), per a soprano, flautes de bec, saxo soprano, clarinet baix, viola de roda i frame drums, 2009

Programa de l'audició

Introducció musical acústica

Breu història de l'instrument amb imatges i
exemples musicals en directe

Interludi musical acústic

Organologia de l'instrument amb imatges

Interludi musical acústic

Els nous horitzons de la viola de roda amb imatges

Final musical electroacústic

Preguntes

Foto Lluís Serrat-Garriga

Dates

Els divendres 20 de novembre de 2009 i
22 de gener, 5 de febrer, 5 i 19 de
març de 2010

Horari

10 i 11,30h

Preu

3,30 €/alumne

Abonament 1 concert Marc Egea

+ 1 concert David Dalmazzo:

5,50 €/alumne

Professors acompanyants, gratuït

Durada

60 minuts

Edat

A partir de 8 anys (audicions per nivells)

Reserves

Departament Educatiu

tel.:93 443 94 79

fax: 93 329 86 09

e-mail:

programa.educatiu@fundaciomiro-bcn.org

Sessió informativa per a mestres/professors

Dimecres 16 de setembre, a les 18h
lloc: auditori Fundació Joan Miró
cal que confirmeu l'assistència)

Transports

Autobusos:

50 (Trinitat Nova-Montjuïc)

55 (Pl. Catalana-Montjuïc)

Funicular de Montjuïc (metro

Paral·lel, tarifa integrada), cada 10
min.

Aparcament davant de la
Fundació